

Oláh Szabolcs

[szabolcs.olah99@gmail.com](mailto:szabolcs.olah99@gmail.com)

történelem mesterszakos hallgató (SZTE BTK)

## **Horthy Miklós egykor élt szegedi vitézei**

The knights of Miklós Horthy who once lived in Szeged

Tóth Marcell (2022): *Szegedi vitézek, vitéz szegediek. A Vitézi Rend és Szeged*. Szeged, Arciön Kulturális Egyesület.

A Vitézi Rend a Horthy-kor egy újonnan alapított szervezete volt, melynek jogi alapját a 6650/1920 M.E. számú rendelet képezte, amely a Budapesti Közlöny augusztus 29-i számában jelent meg.<sup>1</sup> A rendelettel egy olyan szervezet alapult, mely fennállása során Magyarország társadalmának minden szintjén megfigyelhető volt és tagjai egy újfajta társadalmi réteget („új nemességet”) képeztek.<sup>2</sup> A kutatás jelenlegi állása alapján több mint 27 ezer ember köthető a vitézek egykori társadalmához.<sup>3</sup> Az intézmény azonban nem élte sokkal túl alapítója kormányzói tisztségéről való lemondását (1944. október 16.), mivel előbb az Ideiglenes Nemzeti Kormány feloszlatta az 529/1945. M.E. számú rendelettel,<sup>4</sup> majd a (második) Magyar Köztársaság idején a 12.770/1948. számú kormányrendelet megszüntette a Vitézi Rend jogi alapját.<sup>5</sup>

Magyarország 1945 és 1989 közötti politikai berendezkedése a Vitézi Rendet fasiszta szervezetnek bélyegezte,<sup>6</sup> így a kutatás csak az 1989-es rendszerváltozást követően kezdődhetett meg. A témában ezidáig keletkezett publikációk többsége országos szintű szakmai munka volt, melyek közül kiemelendő Fekete Ferenc<sup>7</sup> 2011-es és Kerepeszki Róbert<sup>8</sup> 2013-as műve. Azonban az elmúlt években megerősödtek a regionális és helytörténeti szintű munkák, melyek segítik megismerni a Vitézi Rend lokális történelmét és egy-egy vitéz életútját. A vármegyei szintű kutatások esetében az első önálló kötet 2020-ban látott napvilágot Berekméri

---

<sup>1</sup> TÁTRAI 1997. 51.

<sup>2</sup> KEREPESZKI 2013. 13.

<sup>3</sup> TÓTH 2022. 11–12.

<sup>4</sup> NÉGYESY 2000. 265.

<sup>5</sup> TÁTRAI 2000. 66–67.

<sup>6</sup> Ezen időszakban csak egy doktori disszertáció keletkezett 1974-ben a József Attila Tudományegyetemen.

<sup>7</sup> FEKETE 2011.

<sup>8</sup> KEREPESZKI 2013.

Árpád Róbert és Nemes Gyula<sup>9</sup> történész páros közös kutatásának köszönhetően. Tóth Marcell nagy alaposággal és igényességgel írt műve a második önálló kötet a vármegyei kutatások sorában.

Tóth Marcell (Szeged, 1990–) a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltárának levéltárosa, illetve a Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskolájának doktorandusza. Fő kutatási területei között olyan témák figyelhetők meg, mint a szegedi ellenforradalom, a XX. század magyar katonai életutak, a Vitézi Rend helyi működése és a szegedi lakótelepek története. Jelen recenzió tárgyát képező könyv már a harmadik önálló kötete a szerzőnek.<sup>10</sup>

A tartalmat tekintve az szerző rövid áttekintést ad a Vitézi Rend kialakulásáról, céljairól, a vitézavatásokról és a belső felépítéséről. Részletes ismertetést ad a vármegyei vitézi székről, hogy miként jött létre, kik voltak a tisztségviselői, milyen vitézi telekrendszer épült ki és miként jött létre végleges állapota és neve, mely a „Csongrád vármegye, Szeged szabad királyi és Hódmezővásárhely törvényhatósági jogú városok Vitézi Széke” volt.<sup>11</sup> A tisztségviselők esetében megfontolandó gondolat lenne egy összefoglaló ábra (táblázat) készítése, mely egyben összefoglalná az egykori állapotokat. Ezt követően kettő részletes életrajz olvasható, melyben egy-egy vitézi életút rajzolódik ki. Emellett 752 egykor élt vitéz rövid története olvasható szócikkek formájában. Mindezt gazdag, ezelőtt publikálatlan magán- és közgyűjteményi megőrzésű képanyag színesíti.

A felsorolt tartalmi elemek prezentálásához korabeli dokumentumokat, fennmaradt hagyatékokat, sajtóanyagot, kortárs kiadványokat és levéltári forrásokat használt fel. Kiemelendő, hogy a „klasszikus” források mellett oral history interjúk is felhasználásra kerültek. Illetve nagy mennyiségű modern szakirodalmat alkalmazott, melyek segítették és pontosították az elemzések eredményeit.

A könyv egyik kiemelkedő része a két életrajz, melyek „élettel töltik meg” a kötetet. Az első portré vitéz Bedő Árpád (Torda, 1898 – Szeged, 1980) tartalékos főhadnagy, a Székely Hadosztály veteránja, későbbi ecetgyárosról szól. Bedő életútjában egyszerre található meg számos sorsforduló, melyek a 20. századi magyar sorsokban figyelhetőek meg. Az erdélyi Tordán született és a „Nagy Háború” idején a császári és királyi 50. gyalogezredbe, majd az első világháború után a Székely Hadosztály soraiban küzdött az Erdélyt megszálló román erőkkel szemben. A Székely Hadosztály lefegyverzését követően nem volt hajlandó elfogadni

---

<sup>9</sup> BEREKMÉRI – NEMES 2020.

<sup>10</sup> A szerző előző kettő könyve: TÓTH 2019., TÓTH 2020.

<sup>11</sup> TÓTH 2022. 22.

a Tordán végbement impérium váltást, így elköltözött és Szeged lett az „új hazája”. A Horthy-kor idején (és azt követően is) Szegeden élt, ahol családot alapított és létrehozta ecetgyárát, majd a második világháború éveiben a 402. számú „büntető munkásszázad” parancsnok helyetteseként (1942–1943) működött. A Magyarországon végbement baloldali fordulatot követően perbe fogták „a Kereszt és a Kard Szövetségben” való tagságért és a koncepciók eljárás során szabadságvesztésre ítélték. 1990-ben rehabilitálták, melyet már nem érhetett meg.<sup>12</sup>

Hasonlóan változatos és fordulatos élet bontakozik ki vitéz Csukonyi Ferenc ezredes (Szeged, 1890 – Szeged, 1971) esetében is. Az első világháború kitörését követően a Szeged központtal működő császári és királyi 46. gyalogezredben élte át a frontharc borzalmait. A Vitézi Rend egyik első szegedi vitéze volt, ugyanis 1921. augusztus 21-én avatták vitézzé, de még avatását megelőzően kinevezték (1921. augusztus 5.) Csanád vármegye Vitézi Székének széktartójává. 1924-ben az Országos Vitézi Szék adminisztrációjához csatlakozott és az 1944-es nyilas-hungarista hatalomátvétel után, akaratán kívül a Vitézi Rend vezetőjévé nevezték ki. A második világháború után, a Vitézi Rendben betöltött szerepéért a Budapesti Népbíróság hat év börtönre ítélte, mely ítéletet azonban a Népbíróságok Országos Tanácsa 1946. április 29-én megsemmisítette. Ezt követően élete végéig megfigyelték és csak segédmunkásként alkalmazták.<sup>13</sup>

A könyv külső kivitelezése igényes és minőségi, már a borítóra felkerült iratok és fotók is elővetítik a monográfia témáját és a feldolgozott időszakot. Sajnálatos módon a kötet (belső) nyomdai és kötészeti jellemzői gyenge minőségűek. A könyv elején kettő lap rossz sorrendben lett bekötve, mely nyomdahibának tekinthető, így rontva az olvasási élményt. A lapok belső része hullámos, amely szintén kötészeti eredetű problémának tekinthető. A monográfia magasabb színvonalú papírt és nyomdai munkát igényelt volna.

Összességében a kötet hiánypótlónak nevezhető a témában, melyet bátran ajánlom azok számára, akik a Vitézi Rend története iránt érdeklődnek. A kötet haszonnal forgatható mind a Vitézi Rend vármegyei története, mind a vitézekről összeállított szócikkek esetében. A megjelent munkát több éves kutatómunka előzte meg és széles körű forrásbázison alapul, mely egy logikus és követhető felépítésű kötetben ölt testet. Azonban vannak hiányosságok is. Az adattárban megtalálható 752 szegedi és Szeged környéki vitézről készült szócikkek alkalmasak lennének társadalmi vizsgálatok végzésére, mely során fény derülne a rendi tagság belső összetételére, illetve a vármegyei és a szegedi társadalommal való összehasonlítás során

---

<sup>12</sup> TÓTH 2022. 43–53.

<sup>13</sup> TÓTH 2022. 55–69.

kiderülne a vitézek társadalmi beágyazottsága. Emellett a közgyűjteményekből származó mellékletek esetében érdemes lenne feltüntetni a pontos leltári számot, mert jelen állapot szerint csak az intézmény ismerhető meg, de a pontos őrzési hely nem. Remélem, idővel készül majd egy bővített kiadás, mely tartalmazza a kutatás legfrissebb eredményeit, a hiányzó társadalmi vizsgálatot és jobb minőségű megjelenésben valósul meg.

## Felhasznált irodalom

BEREKMÉRI ÁRPÁD-RÓBERT – NEMES GYULA (2020): *„Becsülettel viselje!”*. Maros-Torda vármegye vitézeinek albuma (1940–1944). Marosvásárhely, Dokumentum Egyesület.

FEKETE FERENC (2011): *A Vitéz Rend Története*. Szeged, HK Hermanos Kiadó.

KEREPESZKI RÓBERT (2013): *A Vitézi Rend 1920-1945*. Máriabesnyő, Attraktor.

NÉGYESY LÁSZLÓ (2000): A Vitézi Rendről II. (1922–1945). In Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): *Zounek – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 15*. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár. 187–268.

TÁTRAI SZILÁRD (1997): A Vitézi Rend első évtizedének története. *Hadtörténelmi Közlemények*, 110. évf. 1. sz. 49–83.

TÁTRAI SZILÁRD (2000): A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. *Hadtörténelmi Közlemények*, 113. évf. 1. sz. 35–78.

TÓTH MARCELL (2019): *Németi Lajos a „vörös Forrest Gump”*. Képek, kérdések, kiegészítések, kritikák egy kommunista életútjához. Hódmezővásárhely, Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ.

TÓTH MARCELL (2020): *A Király utcától a Király utcáig. Zsidósors egy fotóhagyaték alapján*. Szeged, Areión Egyesület.

TÓTH MARCELL (2022): *Szegedi vitézek, vitéz szegediek. A Vitézi Rend és Szeged*. Szeged, Areión Kulturális Egyesület.